

Fiatalkorúak az új Bv. Kódexben

Gondolatok az elítélt fiatalkorúak helyzetéről az új büntetés-végrehajtási törvény kapcsán

„Az igazságügyi ifjúságvédelem intézményei a fiatalkorú törvénysértők számára további esélyt kívánnak nyújtani bűnözői életútjuk megszakítására, a társadalom peremére sodródásuk megállítása érdekében. Ezért nem mondhat le a büntetés-végrehajtás azokról a tényezőkről, amelyek a fiatalkorúak társadalomba be/visszaillesztésének feltételeit javítják.”¹ Lőrincz József ezen két mondata határozza meg a magyar büntetés-végrehajtás fiatalkorúak szabadságvesztés büntetésének célját már évtizedek óta. Eljött az idő, amikor ezek a szavak, mondatok a legfelsőbb – törvényi – szintre emelkedhetnek, mint alapelvek és szakmafilozófiai célok.

Ezen lelkes érdeklődéssel és kíváncsisággal fogtam hozzá jelen gondolatmenet elkészítéséhez kezembe véve az új Büntetés-végrehajtási törvényt,² az azt megelőző előterjesztéseket, javaslatokat, koncepciókat és állásfoglalásokat. Arra voltam kíváncsi, hogy Lőrincz tanár úr szavaiból, gondolataiból mi valósult meg egy ilyen jelentőségteljes időpontban, egy új törvény hajnalán, 35 év eltelte után.

Amikor az új Bv. Kódex előkészítését célzó Kormányhatározatot olvastam, az első, amire felfigyeltem, a fiatalkorúakra vonatkozó egyetlen mondat volt: [...] h.) „*annak érdekében, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás a büntetés-végrehajtás során is megvalósuljon, a javítóintézetek biztonságos működése végett, a javítóintézetek infrastruktúra meghatározásában, valamint a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében való oktatási, nevelési, személyiségfejlesztési tevékenység és az egészségügyi ellátás területén erősíteni kell a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter és az oktatásért felelős miniszter együttműködését*”.³ Azt vártam, hogy egy

■ Főiskolai docens, Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

¹ LŐRINCZ József: *A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása* (Vác: Duna Mix 1998) 241.

² 2013. évi CCXL törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról (továbbiakban Bv. Kódex).

³ A kormány 1415/2013. (VII. 5) Korm. határozata az új büntetés-végrehajtási kódex megalkotásáról.

ilyen mélységű szakmai paradigmaváltás küszöbén kiemelt jelentőségű szerepet fog kapni a szabadságvesztésüket töltő fiatalok helyzete. Hiszen már a szakmai koncepciókban⁴ is megfogalmazódik, hogy az új Bv. Kódex létrejöttének célja és alapja a hatékonyabb, jobb, az új kihívásoknak megfelelőbb, eredményesebb megoldások megteremtése. Ez a folyamat tehát átlépi a korábban kijelölt határokat, új megközelítést és szemléletmódot vezet be a hazai büntetés-végrehajtásba.

Indokolt volt ez a váltás, hiszen a társadalmi változások, az arra választ adó büntetőpolitika az új Büntető Törvénykönyv megalkotásával, valamint a büntetés-végrehajtási szervezet szakmai meggyőződéséből fakadó szándék aktuálissá tette – a büntetések és intézkedések elavult jogi szabályozása helyett – egy új, tartalmát, szabályozási elveit és irányait tekintve modern büntetés-végrehajtási kódex megalkotását.⁵ Időszerű is volt ez a váltás, hiszen az említett változások mellett az elmúlt években a hazai büntetés-végrehajtás a nemzetközi kötelezettségvállalások és ajánlások tekintetében adós maradt elsősorban a túlsúlyfolság kérdésének kezelésével.

Az új szabályozás indokai tehát, miszerint egy demokratikus jogállamban alapvető fontosságú törvényi szinten szabályozni azokat a jogkövetkezményeket és végrehajtásokat, amelyek a személyi szabadság jogszerű elvonásával vagy korlátozásával járnak; miszerint egy új Büntető Törvénykönyv mint „kabát” feltételez egy új, modern és végrehajtható büntetés-végrehajtási törvényt mint „gombot”; miszerint a hazai realitásokkal számolva az Emberi Jogok Európai Bíróságának és a Kínzás Megelőzési Bizottságnak a döntései, észrevételei felhívták a figyelmet a hiányosságokra; valamint miszerint az elítéltek reintegrációs segítségét új alapokra kellett helyezni az aktív és személyes szerepvállalásuk fényében, mind-mind hozzájárult ahhoz, hogy átértelmezzük a szabadságvesztés célját, feladatát, eredményességét. A fiatalok tekintetében is.

Amikor ezen indokok ismeretében az új Bv. Kódex fiatalokra vonatkozó rendelkezéseit olvastam, ismét Lőrincz Tanár Úr szavai jártak a fejemben, miszerint „a fiatalok bűnelkövetők mentésének, társadalomba visszavezetésének programja eddig soha nem kapta meg a jelentőségének megfelelő szellemi és anyagi támogatást.”⁶ Mi más, ha nem egy új Bv. Kódex alkalmas arra, hogy ezeket a hiányosságokat pótolja, ezt a rendkívül fontos fogvatartotti kategóriát végre felkarolja, támogassa?

⁴ Az új büntetés-végrehajtási törvény koncepciója a bv. szervezet feladatrendszerének tükrében. BVOP, 2013, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által összeállított munkaanyag (továbbiakban: BVOP-koncepció).

⁵ BVOP-koncepció 3.

⁶ LŐRINCZ (l.j. 1.) 246.

Reintegráció és fiatalkorúak a Bv. Kódexben

Az új törvény nagy hangsúlyt helyez a reintegrációt elősegítő tevékenységekre, programokra és a munkakultúra fejlesztésének középpontba állítására. A reszocializáció fogalmának „lecserélése” sok kérdést vetett fel, elsősorban a két fogalom: – reszocializáció, reintegráció – definiálása körében. Dogmatikai értelemben a reintegrációt a nevelésnél tágabb, a reszocializációnál mélyebb fogalmi alapvetéssel kívánják megmagyarázni. A Bv. Kódex konkrétan definiálja a reintegráció fogalmát, miszerint *„a reintegrációs tevékenység keretében törekedni kell arra, hogy az elítélt bűncselekményének társadalomra veszélyességét felismerje, annak következményeit lehetőség szerint enyhítse.”*⁷ A reintegráció elemeiként a törvény a betanítottmunkás-képzést, a szakmunkásképzést, az egyéb szakképzéseket, alap-, közép- és felsőfokú tanulmányokat és azokat segítő tevékenységeket, az önképzést, a munkavégzést, a családi és egyéb kapcsolatok fenntartását, fejlesztését, a börtönlelkészi támogatást, valamint a művelődést, sportolást és vallásgyakorlást említi. E tekintetben tehát lényeges változás a reszocializáció elemeivel való összehasonlításban nem fedezhető fel.

Az új Kódex reintegrációs elvének a fogvatartottak személyes és aktív közreműködésével történő megvalósítását kerekén egy évtizeddel ezelőtt már Ruzsonyi Péter is megfogalmazta. „A konstruktív életvezetés megalapozását célul kitűző büntetés-végrehajtási programnak, illetve intézetnek [szerzői megjegyzés: akár a reszocializáció, akár a reintegráció fogalmát használjuk] mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a feltárt börtönártalmakat és/vagy veszélyforrásokat megszüntesse, illetve a lehető legminimálisabbra csökkentse. A felelősség elvén alapuló büntetés-végrehajtás elsődlegesen a fogvatartott felelősségérzetének felkeltését célzó módszerek használatát feltételezi. A mindenekelőtt önmagával szembeni felelősségre nevelés nem „a kényszer nevel” megoldást, hanem sokkal inkább lehetőségek sorát kell felkínálja a fogvatartottak részére, hogy maga válasszon a különféle rehabilitációs és (re)szocializációs célzatú programok közül.”⁸

A fogvatartotti populációt tekintve nem újdonság, hogy vannak olyan különleges csoportok, amelyek felé a bv. szervezetnek különös érzékenységgel kell fordulnia, annak érdekében, hogy az egyéniesített végrehajtás elveivel összhangban a reintegráció esélyei növelhetőek legyenek. A fiatalkorú fogvatartottak az egyik ilyen legkülönlegesebb csoport. Erre tekintettel az új Bv. Kódex néhány – specifikusan a fiatalkorú fogvatartottak számára lényeges – változást eszközöl. Csupán példálózó

⁷ Bv. Kódex 164. § (1). bek.

⁸ RUZSONYI Péter: *A büntetés-végrehajtás korrekciós nevelés új irányzatai* (Vác: Duna-Mix Nyomda 2003) 98.

jelleggel és jelen cikk terjedelmi keretei által behatároltan emelek ki néhány gondolatot ezek közül a változások közül, elsősorban a szabadságvesztés büntetés margójára. (A javítóintézeti nevelés ugyanis – bár bekerült az új Kódexbe – nem képezi szűkre szabott gondolatmenetem tárgyát.)

Ha a Kódex tagolási rendjét követjük, az első érdemi és lényeges változás a fiatalok fegyelmi fenyítése keretében jelenik meg. A korábbi – és még hatályos – szabályozás értelmében a fiatalok elítélt börtönben 20 nap, fogházban 10 nap magánelzárás fegyelmi fenyítéssel sújtható.⁹ Az új Kódex értelmében a magánelzárás ideje csökkent, azaz börtönben 10 napig, fogházban pedig 5 napig terjedhet (előzetes letartóztatás alatt szintén).¹⁰ A fenyítéssel járó joghátrányok alól azonban az iskolai oktatáson való részvétel mellé bekerültek a reintegrációs programok is mint kivételek, ezzel is hangsúlyozva a reintegráció jelentőségét és elsődlegességét, még a fenyítésekkel szemben is.

A reintegráció jelentőségének további hangsúlyozása jelenik meg akkor is, amikor a Kódex kimondja, hogy a bv. intézet *„nevelési programját, a fiatalok egyéni fejlesztési tervét a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettségének fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése érdekében a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter felügyelete alá tartozó javítóintézetek szakmai tapasztalatai felhasználásával, azokkal együttműködve alakíthatja ki.”*¹¹ A javítóintézetek szerepének és tapasztalatainak bevonása új elemként jelenik meg, annak ellenére, hogy szakemberek évtized óta hangsúlyozzák ennek jelentőségét.

Minden fiatalokkal foglalkozó szakember egyetért abban is, hogy ha erről a korosztályról van szó, akkor kiemelt figyelmet kell fordítani a családi és más pozitív külső kapcsolatok fenntartására és fejlesztésére, hiszen ezek közismerten a hagyományos családi kötelékek fenntartása és erősítése mellett személyiségfejlesztő és konfliktuskezelő funkcióval is bírnak. Ennek megvalósítására a fiatal fogvatartottak részére a Kódex bevezeti a **családi konzultáció** és a **családterápia** intézményét.

A **családi konzultáció** egy kötetlen találkozási forma. Ennek a Kódex konkrét időtartamot és feltételrendszert is megszab: *„A fiatalok fogvatartott saját vagy a törvényes képviselő kérelmére és a bv. intézet engedélyével, háromhavonta családi konzultáción vehet részt...”*¹² Érdekesség, hogy az új Kódex által lehetővé tett prog-

⁹ 1979. évi 11. tvr. a büntetések és intézkedések végrehajtásáról (továbbiakban: Bv Tvr) 52. § (2) bek.

¹⁰ Bv. Kódex 193. § (4) bek.

¹¹ Bv. Kódex 193. § (6) bek.

¹² Bv. Kódex 194. § (1) bek.

resszív rezsimrendszer értelmében a családi konzultáció a szigorúbb, általános és enyhébb rezsimbeli elhelyezés értelmében változó lehet. Miről is van szó?

Az új Bv. Kódexben megjelenik egy kilenc rezsim-elemre bontható progresszív rendszer. Az elítéltek osztályozásán alapuló rezsimok központi szabályozása a rugalmasság elve, valamint az intézeti sokszínűség miatt csak keretszabály konstruálásával célszerű, mert így lehetőség lesz a változó élethelyzetek szerinti gyors reintegrációs reakciók létrehozására, illetőleg az egyes intézetek leginkább maguk optimalizálhatják reintegrációs tevékenységüket. A fiatalkorúak tekintetében fontos eszközként jelenik meg a rezsimok közötti átjárhatóság biztosítása, amely lehetőséget nyújt a fogvatartott részére, hogy fejlődésének megfelelően az egyik speciális csoportból a másikba kerülhessen. A fogház, illetve a börtön fokozat rezsimszabályait a fiatalkorú fogvatartottak esetében az együttes elhelyezés lehetősége érdekében egységesíteni szükséges. A családi konzultáció intézményének megvalósulása érdekében tehát mindkét végrehajtási fokozat esetén a következő megoldás született: a fiatalkorú fogvatartott három rezsimcsoportba kerülhet: szigorúbb, általános és enyhébb rezsimbe. A szigorúbb rezsim feltételezi az alapjogosultságot, esetünkben 3 havonta 1 alkalom családi konzultáción való részvételt; az általános rezsim engedékenyebb, itt kéthavonta 1 alkalommal lesz lehetősége a fiatalkorúnak a családi konzultációra; és végezetül az enyhébb rezsimben havonta egyszer családi konzultációra kerülhet sor. A családi konzultáció további előnye, hogy abban az esetben is megvalósulhat, ha esetleg a szülő vagy törvényes képviselő maga is szabadságvesztés büntetését tölti, azaz elítéltről van szó. Mivel ez nem minősül látogatófogadásnak, a Kódex szerint így elítéltek között is megvalósítható.

A családi konzultáció kötetlen formájával ellentétben a **családterápia** rendszeres, egymásra épülő tematikus foglalkozássorozat, amely során egy szakképzett családterapeuta foglalkozik a fiatallal. A családterápia olyan pszichoterápiás módszer, amelynek segítségével a terapeuta hozzájárul a családban mutatkozó problémák okainak felderítéséhez, a tüneteket produkáló egyénnel és a családdal közös együttműködésben. A pszichológus a családterápia során – a lehetőségekhez mérten – próbálja optimalizálni a család rendszerének működését.

A segítő célú családi konzultáció, illetve családterápia az intézet engedélyével folytatható, amely magában foglalja ugyanakkor annak mérlegelését, hogy a szülő jelenléte a fiatalkorú érdekét szolgálja-e, valamint veszélyezteti-e az esetleges büntetőeljárás eredményességét és/vagy az intézet rendjét és biztonságát.¹³ A családterápiás foglalkozások tekintetében a Bv. Kódex még egy további lehetőséget engedélyez,

¹³ BVOP-koncepció 31.

az intézeten kívüli foglalkozás megszervezésének lehetőségét, ez azonban csak és kizárólag az enyhébb rezsimben valósulhat meg. Ennek értelmében a családterápiás foglalkozások számát és helyszínét a terápiás szükségletek és a progresszív rezsim elemeinek ötvözete határozza meg.

A családi kötelékek további hangsúlyozását találjuk a következő rendelkezésben is, miszerint: „*a fiatalkorú kérelmére az azonos nemű fiatalkorú testvérével együttesen elhelyezhető, ha ez mindkét fiatalkorú érdekében áll, és a bv. intézetben ennek lehetősége megteremthető.*”¹⁴

Nem kérdés tehát, hogy a családi kötelékek kialakításának és fenntartásának elősegítése zászlajára tűzött célja az új Bv. Kódexnek. Ez azonban felvet további kérdéseket, elsősorban a személyi állomány vonatkozásában. A bv. szervezet tisztában van vele, hogy a fiatalkorú fogvatartottakkal foglalkozó személyzet kiválasztására immár különösen oda kell majd figyelni. Az optimális családmódel és a nemi szerepek megfelelő alakulása érdekében törekedni kell majd arra, hogy a fiatalkorúak intézeteiben a fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozók között kiegyensúlyozott arányban legyenek nők és férfiak.¹⁵ [Szerzői megjegyzés: a kecskeméti fiatalkorúak bv. intézete 2006 óta ilyen szempontok alapján szervezi a szolgálatot.]

A Kódex következő lényegi változtatása az oktatás/iskolai képzés körében jelenik meg. Számos olyan elemet tartalmaz a törvény, amely elő kívánja segíteni az oktatási-nevelési terület és a fiatalkorú „kapcsolattartását”. Annak ellenére, hogy a fiatalkorúak oktatása terén nincs külön vagy eltérő szabály a felnőttekhez vagy a civil életben oktatásban részesülő személyek szabályaihoz képest, néhány lényeges elem tekintetében a Kódex mégis megengedő. Talán az egyik legfontosabb mondat a fiatalkorúak oktatásának területéről a következő: „*A tanulmányi eredményt és a szorgalmat az egyéni képességek alapján kell értékelni.*”¹⁶ Ezen fiatalok esetén ugyanis rendkívül fontos, hogy ne egy általánosan meghatározott mérce szerint kerüljenek elbírálásra, hanem egyéni teljesítményük függvényében. Számos korábbi tanulmányomban igyekeztem érvelni amellet, hogy a bv. intézetekben található fiatalkorúak nagy aránya különleges nevelést/oktatást/számonkérést igényel. A sajátos nevelési igényű fiatalkorúak oktatását már a bv. intézetekben is biztosítani kell, ezért rendkívül fontos, hogy az intézetek a szerződött iskolákon keresztül a nevelési tanácsadókkal is állandó kapcsolatban legyenek, segítségüket igénybe vegyék, együttműködjenek. Bár az előző – még hatályos – jogszabályunkban is benne volt a rendelkezés, miszerint a fiatalkorú neveléséhez és társadalomba visszaillesztésének

¹⁴ Bv. Kódex 195. § (1) bek.

¹⁵ BVOP-koncepció 28.

¹⁶ Bv. Kódex 199. § (2) bek.

segítéséhez igénybe kell venni a gyámhatóság és egyéb állami szervek, társadalmi szervezetek, a pártfogó felügyelő, valamint a hozzátartozó segítségét;¹⁷ mégis a Kódex ezirányú rendelkezéseinek szellemisége talán jobban megfogalmazza ezt. A fiatalkorú fogvatartottak az iskolarendszerű oktatásból rendszerint ki- vagy elmaradnak, ennek megfelelően sajátos nevelési igényű személyeknek minősülnek. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC törvény 45. § (3) bekezdése sajátos nevelési igény esetén lehetővé teszi, hogy a szakértői bizottság 23 éves korig meghosszabbítsa a tankötelezettséget, amely a bv intézetekben fiatalkorúként, a 21. életév betöltéséig lehetséges.¹⁸ Egyértelmű tehát, hogy már a Kódex előkészülete során is megfogalmazódott az igény a sajátos nevelési- és értékelési szempontok bevezetésére.

A Kódex mindezek mellett különös hangsúlyt fordít a fiatalkorúak testi, lelki és szellemi egészségének megőrzésére, biztosítására. Kifejezetten rögzíti például a dohánytermékek mint tiltott tárgyak helyzetét, a dohányzást – még a törvényes képviselő engedélye ellenére is – tiltja, bár a méltányosság szellemében annak megszegését nem minősíti fegyelmi vétségnek.

A Bv. Kódex alapelveiből fakadó és fiatalkorúakra (is) vonatkozó észrevételek

Bár *expressis verbis* a Kódex a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseknél nem mondja ki, de a törvény általános végrehajtási rendjéből és szellemiségéből következik, hogy a büntetés-végrehajtásnak jelentős erőfeszítéseket kell tennie a fiatalkorú fogvatartottak áldozatvédelmének érdekében is. Szakemberek egyetértenek abban, hogy a fiatalkorú fogvatartottak gyakran agresszívebbek, mint felnőttkorú társaik. Éppen ezért rendkívül fontosak az ilyen irányú pszichológiai programok, foglalkozások. A speciális anti-agressziós tréningek, kortárs tanácsadások sokat segíthetnek ebben a korban. Ebből a szempontból maga a Kódex is a korábbi mentális károsodások hatásainak helyreállítása és a társadalmi visszailleszkedés sikeressége érdekében, a fiatalkorú fogvatartottak számára oktatási, képzési, szakképzési és szabadidős programokat, különböző tréningeken való részvételüket rendeli biztosítani. Külön figyelmet kell fordítanunk továbbá a szexuális visszaélésekre, az önkárosító és a szuicid magatartásra, valamint az egymás sérelmére elkövetett bűncselekményekre is.¹⁹

¹⁷ Bv. Tvr. 50. § (2) bek.

¹⁸ Előterjesztés a Kormány részére a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról. (Budapest, 2013. augusztus 30.)

¹⁹ BVOP-koncepció 28.

A fiatalok fogvatartottak vonatkozásában komoly veszélyt jelent, hogy a szabadságvesztés alatt követnek el olyan bűncselekményeket, amelyek következtében újabb büntetőeljárás indul ellenük. Ennek megfelelő kezelése érdekében el kell kezdeni a fiatalok bv. intézetekben törekedni a mediációs és resztoratív technikák alkalmazására is.

Ha végigtekintünk az új Kódex rendelkezésein, az első és talán legfontosabb észrevétel, hogy a jövőben a fiatalok szabadságvesztés büntetésében a pszichológia rendkívüli szerepet kap. Egy pillanatra sem felejtendő azonban, hogy a büntetés-végrehajtás szakmafilozófiai alapja mindig is ugyanaz marad, hiszen működésének fundamentuma továbbra is a rend, a büntetés céljával egybecsengő fegyelem, mind ezeken az értékeken szerveződő munkavégzés és az elítélt aktív együttműködése a társadalomba való visszaillesztés céljából. A kódex elvárja azt a szakmai törekvést, miszerint olyan belső meggyőződést kell kialakítani az elítéltekben, hogy akarjon a társadalomba visszailleszkedni. Ez az elvárásként meghatározott „általános jogkövetés” mint kitűzött cél talán kissé irreálisnak tűnik. Kicsit a 60-as évekbeli törvénytisztelő állampolgárrá nevelés sejlik fel, amit 1979-ben helyesen elfelejtettünk. Hogy ez felnőttkorú fogvatartottak esetén mennyiben megvalósítható, nem tudom. Hogy számos egyéb – a büntetés-végrehajtás szervezetétől teljesen független – szempont is hangsúlyosan jelen van ebben a témakörben, azt viszont biztosan tudom. Azonban, ha jogalkotó elképzelései szerint elvárható ez a belső meggyőződés és akaratkialakítás, akkor az leginkább a fiatalok speciális csoportjára nézve képzelhető el. Ugyanis ez az a korosztály, amely esetében a vele való foglalkozás, a hatékony egyéni- és csoportmunka, a család és az ezzel járó szoros kapcsolattartás, az iskolai oktatás és szakképzés, a munkára nevelés, a rend és a rendszer szemléletének kialakítása és az ehhez való hozzászoktatás, az egészségre való odafigyelés, annak védelme, az önbizalom fejlesztése, a támogatás, az alapok megteremtése és az út kijelölése, a biztonság, a védelem és a gondoskodás mind-mind alapot nyújtanak egy fiatalnak ahhoz, hogy sikerebben, eredményesebben visszailleszkedjen az elkövetett hiba után.

Áttekintve az új Kódex fiatalokra vonatkozó rendelkezéseit, ismételten Lőrincz Tanár Úr szavai jutottak eszembe: „A fiatalok büntetés-végrehajtásának hazai és nemzetközi tapasztalatai egyaránt azt igazolják, hogy a valóságtól elszakadó, ideológiai köntösbe bújtatott, az ideális embereszmény kiformalását céltételező naiv tudományos optimizmus a gyakorlat számára elfogadhatatlan. Nyilvánvaló, hogy a zártintézet a fiataloknak sem hosszú távú létbiztonságot, sem a társadalmi elosztás egyenlőtlenségének kiküszöbölését, sem pedig a környezetünk javítását nem tudja ellátni.” S valóban, mily igaz, mily kevés eszközünk van egy ilyen hatalmas kihívás megoldására. Ezért is oly fontos, hogy ilyen kiváló szakemberek segítsék még a hazai büntetés-végrehajtás szakmai munkáját, mint Lőrincz József! Isten éltesse, Tanár Úr!